

Jan Adam hrabě **QUESTENBERG**

* 24. 2. 1678 *Vídeň* (Rakousko)

† 10. 5. 1752 *Jaroměřice nad Rokytnou*

Mecenáš

Syn Jana Antonína **Q.** (1638-86), majitel panství Rappoltenkirchen v Dolním Rakousku, Bečova nad Teplou na Karlovarsku a Jaroměřic nad Rokytnou na Moravě. Na přání otce se učil česky, jeho poručník hrabě Lamberg mu vybral za učitele a sluhu V. Svobodu (nazývaného též Frey), pozdějšího jaroměřického rektora. Questenberg byl výborným hráčem na loutnu. Jako loutnista vystoupil na akademii u císařského dvora již 1691, 1724 pak účinkoval jako theorbista v → Caldarově *Euristeovi* provedeném pouze příslušníky šlechtických rodů. Jeho hru ocenil ve svém spise o loutně 1727 E. G. Baron. **Q.** studoval práva, která ukončil v Praze 1696 prací věnovanou arcivévodovi Josefovi I. Již zde vyslovuje své krédo, že šlechtic by měl nechat provozovat hudbu veřejně za spoluúčasti poddaných. Téhož roku mu byl udělen hraběcí titul. V letech 1697-99 podnikl kavalírskou cestu po západních zemích. Navštívil území dnešní Belgie a Holandska, Anglii, Francii a Itálii. Po návratu vstoupil do císařských služeb; jeho kariéra u vídeňského dvora se zpočátku slibně vyvíjela udělením titulu dvorního rady (1702), tajného rady a komořího (1723). Postupně se však jeho situace u dvora horšila. Nevíme dosud detailně, v čem jeho problémy tkvěly, nepochybně v nich však hrály roli finanční jeho problémy i dluhy jeho první ženy Marie Antonie, hraběnky z Friedbergu a Scheeru († 1736). Také jeho časté cesty z Vídně nebyly dvorní radou kvitovány s porozuměním. V r. 1735 byl císařem ustanoven předsedou císařských komisařů u moravského zemského sněmu. Tato funkce jej definitivně připoutala k Moravě a k jeho centrálnímu panství v Jaroměřicích, kam se posléze odstěhoval natrvalo. **Q.** zemřel bez potomků; dospělosti se dožila pouze dcera Maria Charlotte (Karolina, † 1750), dobrá hudebnice a ve hře na cembalo žačka G. Muffatta, provdaná za hraběte Kuefsteina. Jaroměřice proto 1778 na základě závěti **Q.** druhé manželky Marie Antonie, roz. Kounicové (1708-1778) zdědil Dominik Ondřej hrabě (od 1797 kníže) Kounic-Rietberg (1739-1812). Těžištěm **Q.** hudebního zájmu byla především opera seria, kterou poznal již na své cestě po západní Evropě; ve Vídni se jeho zájem o ni ještě prohloubil. Nechal ji provádět snad již v prvním desetiletí 18. století ve svém vídeňském paláci na Johannesgasse. Navázal úzké styky s členy dvorní kapely, osobně se stýkal s A. Caldaru, F. B. a I. Contim a do svého jaroměřického sídla pozval na návštěvu N. Porporu a G. Bononciniho. Pro jaroměřické jeviště vypracoval některé návrhy vídeňský dvorní architekt → G. Galli-Bibiena (⇒ *Hilmera* 1961). Již za působení ve Vídni pojal **Q.** úmysl založit si ze svých hudebně nadaných sloužících hudební soubor. První zpráva o něm pochází z 1706. Základ kapely tvořili zpočátku členové rodiny Míčovy (včetně → F. A. Míči, pozdějšího kapelníka) a Svobodovy-Freyovy. Soubor pak **Q.** doprovázel i na cestách po jeho panstvích. Kromě hudebních sklonů měl **Q.** též obrovský zájem o architekturu a výtvarné umění. 1700-37 vybudoval v Jaroměřicích nad Rokytnou skvostné sídlo po vzoru Versailles. Na stavbě pracovalo množství domácích i italských umělců. Jeho přítelem a rádcem mu byl přední vídeňský znalec umění Conrad Adolph von Albrecht. Divadlo zde zahájilo svůj provoz v r. 1722, zcela dobudováno bylo v 1734. Velký podíl na dokončovacích pracech měl italský malíř G. Pellizuoli z Parmy. Úpravy jeviště zde byly provedeny ještě v r. 1739. **Q.** postupně získával pro svá představení další občany Jaroměřic jako instrumentalisty, zpěváky, tanečníky, herce a výtvarníky, řadu z nich dal vyškolit ve Vídni a k hudbě nechal důsledně vést i děti. Orchestr i zpěváci měli zřejmě vysokou interpretační úroveň. Hrabě disponoval po vzoru hraběte Sporcka také souborem lesních rohů.

Opisy operních partitur získával **Q.** nejen z Vídně, ale i z Říma, Benátek, Neapole, Lisabonu apod. Na základě nejnovějších výzkumů, které se zabývají identifikací partitur z

Questenbergovy hudební sbírky, měl hrabě ve svém majetku partitury, jejichž autory jsou: A. Ariosti, A. Bioni, G. Bononcini, A. M. Bononcini, G. F. Brivio, R. Broschi, A. Caldara, F. B. Conti, F. Gasparini, J. A. Hasse, G. F. Händel, A. Lotti, D. Paradies, C. Pietragrua, D. Perez, N. Porpora, G. Porsile, C. Ranieri, D. Sarri a L. Vinci. Dosud bylo identifikováno více než 40 partitur pocházejících přímo ze sbírky hraběte. Za nejvýznamnější hudebniny z **Q.** sbírky lze považovat především unikátně doložené partitury raných děl J. A. Hasseho (*Marc' Antonio e Cleopatra, La Semele, Il Sesostrato*) a dva exempláře Händelovy opery *Agrippina*. Někteří autoři psali svá díla přímo pro **Q.** Kromě → A. Caldary to byl především Ignazio Conti, jehož tvorbu pro **Q.** známe pouze z dochovaných libret. V Jaroměřicích pro **Q.** komponoval → F. Míča, později pak K. Müller. Na základě archivních listinných pramenů mohli být na repertoáru pravděpodobně ještě P. A. Auletta, A. Bernasconi, J. J. Fux, B. Galuppi, I. Holzbauer, N. Jomelli, G. M. Orlandini, M. Lucchini, G. Ch. Wagenseil, a snad i G. Giacomelli a G. Carcani. Z nově zjištěných skutečností vyplývá, že **Q.** často provozoval operní novinky, které si zřejmě čile vyměňoval také se svým přítelem, slavným tenoristou a ředitelem vídeňského divadla U Korutanské brány F. Borosinim. Na programu byla i v té době oblíbená pasticcia. Pozoruhodná byla frekventovanost jaroměřických představení; např. 1734 se zde uskutečnilo 12 operních představení a 12 představení „komedií“ (divadelních her nebo singspielů). Podle některých pramenů se zdá, že byl přinejmenším v písemném styku s J. S. Bachem, který **Q.** v dopisu hraběti Wallisovi označuje za svého mecenáše. Hudebniny k němu docházely také z Prahy, hrabě naopak věnoval pražským křižovníkům nejméně jedno oratorium. Styky s Německem (Mannheim aj.) a s vratislavskou operou nejsou doposud plně zpracovány. D. G. Treu (Fedele), působící ve 20. letech ve Vratislavi, pobýval podle vlastní autobiografie otištěné v Matthesonovi (⇒ 1740) v **Q.** službách ve Vídni. Z popudu hraběte byla též prováděna oratoria, resp. sepocra v Brně a Olomouci.

Přímo pro **Q.** pracovali někteří libretisté: G. D. Bonlini (dosud uváděný převážně pod pseudonymem N. Blinoni), z Jaroměřic pak děkan A. Dubravius a po jeho odchodu kaplan J. Želivský. Hrabě byl ve styku i s vídeňským G. C. Pasquinim. Překlady do němčiny zhotovovali často J. L. van Ghelen či → H. Rademin.

Jako baletní mistři se v Jaroměřicích vystřídali např. J. B. Danese, jehož otec Ferdinand byl 1720-22 spolufundátorem vídeňského divadla U Korutanské brány, dále členové rodiny Scotti z Vídně a z místních pak Veronika Naglová-Míčová, která byla rovněž zpěvačkou.

Většina oper byla zpívána italsky; zvláštností **Q.** scény byla česká operní představení, kterých se účastnili jako diváci i jaroměřičtí měšťané. 1730 tu byla provedena italská opera F. A. Míči *L'Origine di Jaromeriz in Moravia*, která zřejmě záhy zazněla i v češtině (O původu Jaroměřic na Moravě). Libretistou byl D. Bonlini, autorem českého překladu A. Dubravius. Toto dílo je považováno za historicky první dochovanou operu provozovanou v českém jazyce. Český překlad je vepsán v partituře pod textem italským. Zároveň byl vyhotoven také překlad libreta do němčiny (→ H. Rademin), který se jako jediný dochoval kompletní (partitura je torso obsahující pouze 2 akty a 2 intermezza). I přes ústup opery seria z repertoáru moravských šlechtických sídel se v Jaroměřicích ve čtyřicátých letech hrála i v tomto období (⇒ *Perutková* 2005). Operní repertoár byl doplněn především singspiely. Po smrti **Q.** 1752 pověřila jeho druhá žena skladatele K. Müllera likvidací divadelního provozu a kapely. Bývalí členové kapely většinou z Jaroměřic odešli a někteří dosáhli uměleckých úspěchů v cizině. Soukromý operní provoz v hraběcím sídle, jakým byly ve 20. - 40. letech 18. stol. Jaroměřice, byl ve středoevropském prostoru ojedinělým jevem a je vysvětlitelný jen skutečnou vášní **Q.** pro hudebně dramatickou tvorbu, zvláště pak pro operu.

Quellen und Literatur

Verzeichnis der Libretti ⇒ J. Spáčilová: Současný stav libret italské opery na Moravě v první polovině 18. stol., <http://acta.musicologica.cz> (2006/2). ■ J. Mattheson: *Grundlage einer Ehrenpforte Hamburg, 1740*, S. 378; Ch. F. d' Elvert: *Geschichte der Musik in Mähren und Oesterr. Schlesien* (Brünn 1873), S. 180-081; V. Helfert: *Hudební barok na českých zámcích. Jaroměřice za hraběte J. A. z Q.*, *Praha 1916* + *Hudba na jaroměřickém zámku. František Míča, Praha 1924* + *Zur Geschichte des Wiener Singspiels*, *Zeitschrift für Musikwissenschaft (Leipzig)* 5, 1922/23, S. 194-209; J. Hilmera: *Památky divadelního výtvarnictví 17. a 18. století ve sbírkách státních hradů a zámků*, *Zprávy památkové péče* 21, 1961, S. 152-154; O životě a umění. *Listy z jaroměřické kroniky 1700-1752*, hg. A. Plichta, *Jaroměřice 1974*; J. Trojan: *Jak to dopadlo v Jaroměřicích*, *Opus musicum (Brno)* 6, 1974, S. 82-85 + *Čeština na zámecké scéně v Jaroměřicích*, *ebenda* 16, 1984, S. 101-105; A. Plichta: *Q. – Jaroměřice – Bach*, *ebenda* 10, 1978, S. 268-271 + *Johann Sebastian Bach und J. A. Graf v. Q.*, *Bach-Jahrbuch (Leipzig—Berlin)* 67, 1981, S. 23-30 + *Hudba a hudebníci v Jaroměřicích po smrti J. A. z Q. 1752-90*, *Hudební věda* 23, 1986, S. 166-174 + *Jaroměřicko: Dějiny Jaroměřic nad Rokytnou a okolí II*, *Třebíč 1994*; Th. Straková: *Italienische Barockoper in Mähren und Christoph Willibald Gluck*, *De editione musices. Festschrift G. Croll zum 65. Geburtstag*, hg. W. Gratzer—A. Lindmayr, *Laaber 1992*, S. 167-175 + *Die Questenbergische Musikkapelle und ihr Repertoire*, *SPFFBU 1996*, H 31, S. 13-23; H. Kazárová: *Kdo byl Johann Baptista Danese I*, *Taneční listy* 29, 1991, Nr. 1, S. 15-17; II, *ebenda*, Nr. 2, S. 13-15 + *Die Tanzkultur auf dem Schloß in Jaroměřice zur Zeit J. A. Q.*, *SPFFBU 1996*, H 31, S. 49-57 + *Šlechtická divadla a tanec*, *Taneční listy* 31, 1993, Nr. 5, S. 14-16; II, *ebenda*, Nr. 6, S. 14f.; J. Pömerl: *Zámecká divadla v Čechách a na Moravě*, *DR* 3, 1992, Nr. 4, S. 3-24; J. Dvořáková-Perutková: *Hudební život v Jaroměřicích nad Rokytnou v 18. století a František Václav Míča*, *Opus musicum (Brno)* 26, 1994, S. 129-141 + *Opernproduktionen in Jaromeritz in der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts*, *Die Oper in Böhmen, Mähren und Sudetenschlesien*, hg. T. Fuchs, *Regensburg 1996*, S. 201-204 + J. Perutková: *Libreto k opeře Amalasueta Antonia Caldary – nový příspěvek k opernímu provozu v Jaroměřicích nad Rokytnou za hraběte J. A. Q.*, *SPFFBU 2003-2005*, H 38-40, S. 207-218 + *Opera seria na Moravě ve čtyřicátých letech 18. stol. se zvláštním zřetelem na operní provoz v Jaroměřicích nad Rokytnou*, <http://acta.musicologica.cz> (2005/3) + *Zur Identifizierung der Questenbergischen Partituren in Wiener Musikarchiven*, *Hudební věda* 44, 2007, S. 5-34 + *Caldarova opera L' Amor non ha legge pro hraběte Questenberga aneb "Horší nežli čert je to moderní manželství"*. *SPFFBU*, H 41, *Brno 2006, 2007*, S. 125-146 + J. A. Hasse: *Semele. Serenata z hudební sbírky hraběte Questenberga a její obnovená světová premiéra*. *Opus musicum, Brno 2007*, 39, 4, S. 23-27; J. Sehnal: *Die adeligen Musikkapellen im 17. und 18. Jahrhundert in Mähren*, *Studies in Music History, London 1996*, S. 206-208; R. Smíšek: *Rezidence a dvůr hraběte J. A. Q. v Jaroměřicích nad Rokytnou v první polovině 18. stol.*, *dipl. práce, Jihočeská univerzita České Budějovice 2000* + *J. A. Q. mezi Vídní a Jaroměřicemi*, *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, hg. V. Bůžek—P. Král, *České Budějovice 2003*, S. 331-354; J. Spáčilová: *Libretista prvních jaroměřických oper - Blinoni nebo Bonlini?* *Musicologica Brunensia*, *SPSFBU, Brno, 2006, 2007*, H 41, S. 171-17; B. Rudin: *Heinrich Rademin, Hanswursts Schattenmann*, *Theater am Hof und für das Volk (Maske und Kothurn 48)*, hg. B. Marschall, *Wien—Köln—Weimar 2002*, S. 299. ■ *DČD I, Meyer, Sartori, SČHK (Jaroměřice nad Rokytnou)*

popisek k obrázku:

Jan Adam hrabě Questenberg (po 1723)

komentář pro Seznam vyobrazení:

Národní galerie v Praze, sbírka grafiky a kresby, inv. č. R-78167 (negat. č. 156152). Foto Blanka Lamrová. Fotografie © 2003 Národní galerie v Praze. ■ Téměř celá postava natočená doleva ve velkém křesle u stolu, ve vyšíváném kabátu s pláštěnkou, krajkovým límcem a manžetami. Na stole leží klíč, náležející k funkci dvorního komořího, a dopis adresovaný císaři Karlu VI. Pod vyobrazením šestiřádková latinská legenda rozdělená erbem: *ILLVSTRISSIMVS, AC EXCELLENTISSIMVS DOMINVS, DOMINVS IOANNES ADAMVS SAC[ri] ROM[ani] IMP[er]ii COMES AB= ET IN QVESTENBERG, DOMINVS CIVITATIS, ET DOMINIORUM PETSCHAV, GABHORN, PIRTEN, ET MIES, LIB[er] BARO IN IAROMERITZ, PAVSCHITZ, IACOBAV, RAPPOLTEN- ET SIEGHARTSKIRCHEN, SAC[rae] CAES[areae] MAI[estatis] AB [A]NNO 1702. CONSILIARIVS IMPERIALIS AVLICVS, CAMERARIVS, AC PER CLEMENTISSIMVM DECRETVM CAESAREVM DESIGNATVS CONSILIARIVS INTIMVS ACTVALIS*. Mědirytina 473 x 326 (papír), 405 x 323 (vyobrazení), dle portrétu Christiana Seybolta vyryli Andreas a Joseph Schmuzer, 1728. Srv. *Katalog der graphischen Porträts in der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel 1500-1850*, ed. P. Mortzfeld, München—London—New York—Paris 1986-2004, A 17080 (Portr. III 1210.1).